

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

СТОЙКА ОЛЕСЯ ЯРОСЛАВІВНА

УДК 378.001.7 (73)

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ США

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Козубовська Ірина Василівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет», завідувач кафедри
соціології і соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бідюк Наталя Михайлівна,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри практики іноземної мови
та методики викладання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Горішна Надія Мирославівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи.

Захист відбудеться 28 травня 2015 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2, зала засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано 27 квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміни в політичній, економічній, соціальній сфері, які відбуваються в Україні впродовж останніх десятиріч, інтеграція країни у європейську і світову спільноту зумовили реформування системи освіти, в тому числі й вищої школи, оскільки все більш відчутним є протиріччя між існуючими інституційними характеристиками системи вищої освіти і процесами, які відбуваються в сучасному світі загалом та освітньому середовищі зокрема. Різноманітний характер змін (в навчальних програмах, процесі оцінювання знань, процедурі вступу до вищих навчальних закладів, функціях і ролях викладачів) відображає регіональну, національну, місцеву специфіку і охоплює практично всі аспекти діяльності вищих навчальних закладів. Поступово здійснюється перехід вітчизняної освіти на багаторівневу систему, яка успішно функціонує в багатьох зарубіжних країнах.

Оскільки одним із пріоритетних завдань сьогодення є інтеграція вітчизняної системи вищої освіти у світовий освітній простір, що вимагає врахування поряд з національними особливостями загальних тенденцій світового розвитку в процесі модернізації вітчизняної системи освіти, необхідність вивчення і узагальнення зарубіжного досвіду розвитку вищої школи є очевидною. Доцільним, на нашу думку, є дослідження освітнього досвіду США, де здійснюються різні економічні і соціальні проекти, зорієнтовані на вдосконалення освітньої системи, розвиток творчої особистості. Система вищої освіти США диверсифікована і має певні традиції в пошуку нових форм і методів професійної підготовки фахівців. Очевидними є досягнення американської вищої школи в сфері функціонально-технічних рішень, в організації навчального процесу, його комп'ютеризації, в підготовці кадрів високої кваліфікації. Вища школа США володіє високим науковим потенціалом. Водночас, динаміка розвитку вищої школи США демонструє і наявність деяких проблем, що спонукає до пошуку найбільш оптимальних шляхів їх вирішення, зумовлює трансформаційні процеси, які ведуть до модернізації вищої освіти на основі відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави, про що свідчать наукові дослідження американських учених (Р.Діксон, С.Конрад, Р.Маршалл, Р.Міллер та ін.). При цьому цінним є те, що зміни в освітній сфері не відбуваються стихійно. США є країною, де накопичений суттєвий конструктивний досвід ефективного управління інституційними перетвореннями в освітній сфері, чого бракує в Україні.

Окремі аспекти функціонування американської вищої школи досліджувалися вітчизняними вченими : Н.Бідюк (освіта дорослих), Н.Горішна (підготовка соціальних працівників), І.Зварич (оцінювання знань студентів), О.Кокор (підготовка викладачів іноземної мови), О.Корнієнко (підготовка бакалаврів), О.Магдюк (підготовка шкільних консультантів), О.Мартинюк (підготовка магістрів технічного перекладу), Т.Олендр (моніторинг якості вищої освіти), О.Садовець (професійне становлення вчителя), О.Романовський (характерні риси системи освіти США), Л.Черній (компетентнісний підхід у

професійній підготовці вчителів іноземної мови), Р.Шаран (професійна підготовка магістрів інформаційних технологій), Н.Щур (підготовка вчителя біології) та інші.

Водночас, у вітчизняній педагогічній науці відсутні дослідження трансформаційних змін в системі вищої освіти США, які відбуваються там впродовж останніх десятиріч і забезпечують підвищення якості освіти.

Таким чином, безперечно актуальність проблеми, недостатня розробленість її теоретичних і практичних аспектів та наявні суперечності (між ринковою потребою у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях і реальним станом їх готовності до виконання професійних функцій; декларуванням необхідності реформування вищої освіти в Україні і відсутністю ефективних трансформаційних процесів; намаганнями України інтегруватися у світовий освітній простір і недостатнім вивченням і впровадженням зарубіжного досвіду) зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» і є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології «Теоретико-методологічні засади особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців» (№ 378 (083.9)). Тема дисертації затверджена вченою радою Ужгородського національного університету (протокол № 8 від 27.09.2012 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 30.10. 2012 р.)

Об'єкт дослідження – тенденції реформування сучасної системи вищої освіти.

Предмет дослідження – розвиток вищої освіти і професійної підготовки фахівців в США.

Мета дослідження полягає у виявленні основних тенденцій реформування системи вищої освіти США та обґрунтуванні можливостей використання прогресивних ідей американського досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

Завдання дослідження :

1. На основі вивчення вітчизняної і зарубіжної наукової літератури виявити теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти і професійної підготовки фахівців в США.
2. З'ясувати суть державної політики США в сфері освіти.
3. Охарактеризувати структуру сучасної системи вищої освіти і розкрити особливості навчального процесу в різних навчальних закладах.
4. Проаналізувати основні тенденції реформування в сучасній вищій школі США та здійснити типологію інституційних перетворень в системі вищої освіти.
5. Обґрунтувати можливості використання прогресивних ідей досвіду США у вітчизняному освітньому просторі.

Для реалізації завдань використовувалися такі методи: *теоретичні* – аналіз філософських, психолого-педагогічних, соціологічних, юридичних джерел, нормативних актів з проблеми дослідження для систематизації та узагальнення

наявних даних, визначення сутності основних понять, констатації сучасного стану досліджуваної проблеми, формулювання вихідних положень та висновків; *історико-генетичний та ретроспективний аналіз* для виявлення історичних передумов розвитку вищої освіти в США, трансформаційних процесів, які мали місце в кінці ХХ на початку ХХІ століття; *структурно-змістовий аналіз* навчальних програм, що дав змогу виявити їх елективно-детермінований характер; *компаративний аналіз* для визначення спільних та відмінних рис системи вищої освіти США та України; *метод наукової екстраполяції*, що забезпечив можливість окреслити основні напрямки і шляхи творчого використання досвіду США в освітньому просторі України.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше :

- з'ясовано теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти в США; охарактеризовано структуру сучасної системи вищої освіти (університети, коледжі, спеціалізовані інститути; державні, приватні, акредитовані, неакредитовані, традиційні і нетрадиційні навчальні заклади, етнічно-расові ВНЗ) і розкрито основні особливості навчального процесу (відсутність єдиних правил прийому до ВНЗ, кредитно-модульна система навчання, елективний характер навчальних програм, тісний зв'язок вищої школи і виробництва, спеціалізація за принципом «мейджор–майнор», використання інноваційних форм і методів навчання);

- охарактеризовано суть трансформаційних процесів, які відбуваються у вищій школі США (поглиблення зв'язку вищої школи з ринком праці; широке впровадження інноваційних форм і методів навчання; скорочення аудиторного навантаження і збільшення часу на самостійну роботу студентів; забезпечення доступності освіти («система неповного навчального дня», «університет без стін», «коопероване навчання», навчання безробітних); розвитку дистанційної освіти; оптимальне поєднання педагогічної і науково-дослідної діяльності викладачів; вдосконалення елективно-детермінованої системи формування навчальних програм і кредитно-модульної системи; розширення можливостей академічної мобільності студентів; реалізація політики «наближення рівня випускників до вимог ВНЗ», упровадження нових видів фінансової допомоги студентам (гранти додаткових можливостей для студентів із малозабезпечених сімей, збільшення суми грантів Пелла, реформа студентських позик); встановлення в системі вищої освіти специфічної одиниці виміру «старіння знань»; створення сприятливих умов для навчання етнічних меншин);

- здійснено типологію інституційних перетворень у вищій школі США (перетворення 1–го і 2–го порядку, еволюційні і революційні, адаптивні й генеративні, активні і реактивні) і виокремлено існуючі моделі управління інституційними перетвореннями (традиційна адміністративна, модель співучасті, кластерна, модель управління як відкрита система).

- обґрунтовано основні напрями творчого використання досвіду США в освітньому просторі України (зміна в структурі та системі управління вищими навчальними закладами; інтеграція освіти, науки і виробництва; запровадження системи варіативної підготовки фахівців; створення сучасної системи профорієнтації та профвідбору студентів; вдосконалення кредитно-модульної

системи та академічної мобільності студентів; підвищення якості викладання; відповідна матеріальна підтримка викладачів і студентів).

Подальшого розвитку набули положення кредитно-модульної системи, форми і методи навчання у вищій школі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій щодо можливості адаптації прогресивних ідей американського досвіду в реформуванні вищої освіти в Україні («Сучасні тенденції підвищення якості освіти в США»), «Система кредитних одиниць в освітній практиці США»). Матеріали дисертації можуть використовуватися в курсах «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Психологія і педагогіка вищої школи», «Освіта англomовних країн», а також для підготовки студентами дипломних і магістерських робіт.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Ужгородського національного університету (довідка № 2711/01–27 від 10.10.14 2014 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 49 від 17.09.2014 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 2487 від 18.09.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є узагальненням результатів дослідження проблеми трансформаційних процесів у вищій школі США, отриманих автором самостійно. Ідеї співавторів окремих публікацій у дисертації не використовувались. У монографії [1] дисертантці належать перший і другий розділи; у статті [2] – обґрунтування теоретичних засад функціонування системи вищої освіти США; у статті [5] – аналіз особливостей дистанційної освіти; у статті [15] – характеристика волонтерської діяльності студентів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження апробовано у доповідях на науково-практичних конференціях та наукових семінарах: *міжнародних* – «Соціальна робота і підготовка фахівців у світлі вимог Болонської системи» (Ужгород, 2011); «Актуальні проблеми соціальної роботи і підготовки фахівців: розвиток волонтерського руху в Україні та за рубежом» (Ужгород, 2012); «Актуальні проблеми соціальної роботи і підготовки фахівців: волонтерство як важливий ресурс соціальної роботи» (Ужгород, 2013); «Соціальна робота і здоровий спосіб життя» (Ужгород, 2014); «Інновації в сучасному освітньому просторі: опыт и перспективы» (Мінськ, 2014); *всєукраїнських* – «Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки» (Хмельницький, 2010); «Правова освіта перед викликами сучасності» (Київ, 2011); «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців» (Хмельницький, 2013); «Актуальні проблеми сучасного суспільства в фокусі соціології» (Київ, 2014).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 23 друкованих працях, серед яких: 1 монографія (у співавторстві), 11 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному фаховому періодичному виданні, 8 – у збірниках наукових конференцій та інших виданнях, 2 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел – 247, з яких – 157 іноземною мовою, 16 додатків на 33 сторінках. Основний зміст дисертації викладений на 198 сторінках. Робота вміщує 5 таблиць і 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, ступінь розробленості теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи; представлено дані щодо апробації та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі – «Загальна характеристика системи вищої освіти США» – розкрито теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти в США і професійної підготовки фахівців, проаналізовано структуру вищої школи США та особливості організації навчального процесу, з'ясовано суть державної політики США в сфері освіти.

Результати аналізу наукової літератури дають можливість виявити теоретико-методологічні засади розвитку і становлення системи вищої освіти США (теорії людського капіталу, фільтру, консюмеризму, полікультурності, глобалізації, демократизації, гуманізму та ін.).

У процесі дослідження встановлено, що сучасна система американської вищої освіти, на відміну від України, відзначається високим рівнем децентралізації. Відповідно до 10-ї поправки до Конституції США, федеральний уряд не має права встановлювати загальнонаціональну систему освіти, визначати політику і навчальні програми для шкіл і ВНЗ. Рішення щодо цих питань приймаються на рівні влади штату чи округу. Всі штати мають специфічні системи освіти. Роль федерального уряду в сфері освіти зводиться до загального керівництва без надмірного втручання. Федеральний уряд несе юридичну відповідальність за захист права кожного громадянина США отримати рівний доступ до державних навчальних закладів. Розробку загальнонаціональної політики в сфері вищої освіти здійснює Міністерство освіти США (U.S. Department of Education), яке інтегрує плани розвитку вищої освіти і економічного зростання. Паралельно з управлінськими структурами в деяких штатах функціонують координаційні ради. Керівництво навчальними закладами здійснюється Департаментами освіти штатів. Департаменти найчастіше призначаються губернатором і обов'язково погоджуються законодавчим органом штату. Розвиток освіти, зокрема, підвищення її якості, є одним із пріоритетних напрямів державної політики США впродовж останніх десятиріч.

Вищі навчальні заклади США розрізняються за акредитаційним статусом (акредитовані та неакредитовані), формою власності (державні й приватні), рівнем навчання (дворічні і чотирирічні) та ін. Акредитовані й неакредитовані навчальні заклади суттєво відрізняються за своєю роллю в системі освіти. Вони можуть бути як державними, так і приватними, чотирирічними і дворічними. Частка державних ВНЗ у загальній їх кількості є меншою, ніж недержавних.

Приватні вищі навчальні заклади поділяють на комерційні й некомерційні. Останні функціонують як неприбуткові організації, їх діяльність спрямована на досягнення соціального ефекту, тобто культурних, освітніх, наукових, благодійних та інших суспільно-корисних цілей. Комерційні навчальні заклади створюються з метою отримання прибутку та його подальшого розподілу між засновниками.

Сьогодні в системі вищої освіти США існують три основні типи навчальних закладів: університети, коледжі та спеціалізовані інститути.

Університети є ядром вищої школи США і представляють американську систему вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Університети забезпечують високий рівень професійної підготовки, оскільки в них сконцентрований потужний кадровий потенціал, здійснюється значний обсяг наукових досліджень.

Структуру університетів США можна представити таким чином: дослідницькі університети 1 і 2 категорії – пропонують повний спектр освітніх програм, щороку присуджують не менше 50 докторських ступенів і мають високий рівень науково-дослідної діяльності; докторські університети – масштаби наукових досліджень у них є відносно невеликими, вони мають право присуджувати ступені доктора наук (не менше 40 у рік); загальноосвітні університети, які, крім навчання бакалаврів, здійснюють підготовку магістрів, що вимагає додаткового 2-річного поглибленого вивчення дисциплін спеціалізації.

Особливе місце у вищій школі США посідають дослідницькі університети, перший з яких був відкритий у 1876 році в м. Балтіморі. Сучасні дослідницькі університети не обмежуються науковими дослідженнями, вони приділяють велику увагу впровадженню їх результатів у всі сфери життєдіяльності людей. Сьогодні дослідницькі університети виконують три основні функції: здійснюють професійну підготовку фахівців, проводять наукові дослідження і впроваджують їх результати у практику. У провідних дослідницьких університетах США проводяться фундаментальні наукові дослідження, до яких залучаються і викладачі, і студенти. Як правило, саме ця сфера діяльності ВНЗ визначає його престижність, а, отже, допомагає отримати додаткові фінансові можливості.

Всі американські університети – приватні і державні, дослідницькі та недослідницькі, докторські й магістерські передбачають два рівні навчання. Перший рівень – академічний коледж, що надає майбутнім фахівцям загальнотеоретичні знання. Після закінчення академічного коледжу студенту присвоюється ступінь бакалавра. Перший рівень університету називають рівнем бакалаврату (baccalaureate) або переддипломним (undergraduate) рівнем. Другий рівень університету – це дослідницькі та професійні школи, після навчання в яких присвоюються такі ступені: магістра, докторський і перший професійний. Дослідницькі школи університетів забезпечують майбутнього фахівця науково-теоретичними знаннями, а професійні – фаховими знаннями і спеціальними практичними навичками. Професійні школи функціонують у всіх університетах, а дослідницькі – тільки в докторських. Другий рівень –

постбакалаврат, (postbaccalaureate) або випускний (graduate) охоплює магістратуру і докторантуру.

Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Американські коледжі пройшли тривалий шлях розвитку, в результаті чого сформувалася освітня мережа, що охоплює найбільшу кількість цих ВНЗ. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра і поділяються на три види: магістерські, старші (або чотирирічні) і молодші (або дворічні коледжі).

Дворічні коледжі, які утворилися в результаті об'єднання технічних і професійних шкіл із коледжами молодшого ступеня свого регіону, – це специфічні американські навчальні заклади, які не мають аналогів у світовій освітній практиці. Ці коледжі пропонують академічну програму (liberal arts – transfer programs), аналогічну програмам перших двох років навчання у чотирирічних коледжах та університетах, що зараховується при переведенні на третій курс університету. Окрім того, вони надають фахову підготовку першого ступеня з багатьох професій (occupational programs). Водночас коледжі пропонують програми підвищення кваліфікації (переважно на замовлення певних компаній), курси і гуртки для людей, які бажають активно проводити свій вільний час. Після закінчення навчання присвоюється нижчий науковий ступінь – молодшого спеціаліста (associate degree of arts, applied science, and science), а також видаються сертифікати за професіями, які не потребують спеціальної вищої освіти. Після закінчення дворічного коледжу студенти переводяться в чотирирічні коледжі або університети.

Структурним елементом системи вищої освіти США є етнічно-расові коледжі, в яких навчаються афроамериканці, американські індіанці і іспаномовне населення країни. Після прийняття антидискримінаційного закону в 60-х роках ХХ ст. було узаконене право расово-етнічних меншин на навчання разом з білими американцями в будь-яких освітніх закладах країни. Але історично сформовані групи етнічних коледжів продовжують існувати й сьогодні.

Крім університетів і коледжів у системі вищої освіти США функціонують спеціалізовані інститути, які, як правило, є неакредитованими навчальними закладами і належать до професійної освіти. Спеціалізовані інститути здійснюють професійну підготовку фахівців конкретної галузі, наприклад, бізнесу, юриспруденції, медицини та ін. До сучасних спеціалізованих інститутів належать: теологічні, медичні, інженерно-технологічні, бізнесу і менеджменту, мистецтв, музики і дизайну, юридичні, педагогічні, морські академії, військові інститути та ін. У спеціалізованих інститутах, в основному, забезпечується навчання на рівні початкової і середньої професійної освіти.

У США не існує єдиної системи прийому до ВНЗ. Залежно від рангу закладу, його місця розташування та інших умов набір у вищі навчальні заклади здійснюється по-різному – від відсутності конкурсу до найжорсткіших критеріїв відбору. Загалом політика відбору абітурієнтів будується з урахуванням трьох груп показників: традиційних педагогічних показників (середній бал атестату, рангове місце учня в класі, результати тестів);

показників, що складаються під впливом соціальної системи та залежать від доходів сім'ї абітурієнта; показників оцінки особистості (мотивація, схильності, рекомендації вчителів, результати співбесіди).

У другому розділі – «Основні тенденції реформування вищої освіти США на сучасному етапі розвитку» – проаналізовано особливості трансформаційних процесів в системі вищої освіти США, розкрито суть інституційних перетворень в американській вищій школі, окреслено можливості використання прогресивних ідей американського досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

У процесі проведеного дослідження виявлено, що кінець ХХ – початок ХХІ століття є особливо важливим періодом у розвитку освіти в США, оскільки саме в цей час освіта стає одним із пріоритетних напрямів державної політики, що зумовлює суттєві трансформаційні процеси. Для вдосконалення системи освіти в цілому і, зокрема вищої освіти, прийнято низку законодавчих актів і державних програм, які стосуються нових видів фінансової допомоги (гранти додаткових можливостей для студентів із малозабезпечених сімей, збільшення суми грантів Пелла, реформа студентських позик та ін.), підготовки абітурієнтів до вступу у ВНЗ, дистанційної освіти, питань навчання етнічних меншин, гендерної рівності, академічної мобільності студентів. Особливо важливе значення має посилення уваги держави до питання наближення вищої школи до ринку праці, зміцнення зв'язку вищої школи з промисловістю. Це стосується як професійної підготовки фахівців, так і діяльності дослідницьких університетів. Така тенденція простежується надалі і загалом є позитивною, водночас, має місце небезпека комерціалізації університетів.

Упродовж останніх десятиріч уряд США проводить політику формування групи провідних університетів, в яких зосереджено основний науковий потенціал країни. Такі університети отримують максимальні федеральні асигнування, мають найбільш кваліфіковані науково-педагогічні кадри, вводять складні освітні програми, забезпечують близько 80% всіх наукових розробок. Орієнтація університетів на промислові потреби і капіталізація досліджень – одні з найбільш суттєвих аспектів трансформаційних процесів у вищій школі США. Новою тенденцією в розвитку освіти і науки є створення навчально-науково-промислових об'єднань, так званих «парків», «технополісів», які поєднують завдання підготовки фахівців, здійснення наукових досліджень і впровадження їх результатів у промислове виробництво в найбільш наукоємних галузях.

Серед американських учених тривалий час продовжуються дискусії з питань реформування змісту освіти, в процесі яких виникало багато проблем через відсутність єдиної позиції щодо основного призначення вищої школи в сучасному суспільстві.

Результати опитувань, проведені освітнім Фондом Ексон і Фондом Форда, дали можливість визначити основні вимоги до змісту загальної освіти: оволодіння знаннями і вміннями західної цивілізації, знайомство із спадщиною видатних мислителів минулого; розширення пізнавальних здібностей студентів через введення різноманітних навчальних дисциплін, які підвищують

можливості вивчення предметів спеціальності; формування особистості, здатної підтримувати і підвищувати свій освітній рівень протягом всього життя; засвоєння студентами знань, які дають чітке уявлення про всі зміни, що відбуваються в демократичному суспільстві та вмінь визначати ті проблеми, які є найбільш значущими для індивіда чи суспільства в конкретний період.

На сьогоднішній день у вищих навчальних закладах США функціонує елективна система формування навчальних програм, запровадження якої розпочалося ще в минулому столітті. З цього часу вона суттєво трансформувалася, проте й сьогодні є елективно-детермінованою і називається системою керованої і контрольованої факультативності. Ця система дає можливість студентам самостійно обирати дисципліни для вивчення із переліку розроблених ВНЗ навчальних курсів. Всі курси поділяються на обов'язкові та факультативні, причому навчальний заклад самостійно обирає кількість обов'язкових курсів для отримання певного ступеню, частина з яких повинна бути вивчена в повному обсязі. Співвідношення між обов'язковими і факультативними курсами може варіювати в залежності від традицій чи спрямування навчального закладу.

Зміст освіти охоплює фундаментальні знання і спеціалізацію. Фундаментальні знання є основним компонентом навчального плану першого ступеню університету чи академічного коледжу. Вони, як правило, забезпечуються до початку спеціалізації. Вивчення фундаментальних дисциплін базується на таких принципах: принцип «ядра», вибіркового і елективного. Принцип ядра передбачає вивчення основних предметів, які надають широкі фундаментальні знання. За принципом вибіркового студент самостійно складає свою індивідуальну програму і обирає фундаментальні дисципліни. Принцип елективності вимагає вивчення певної кількості предметів із пропонованих ВНЗ.

Елективні програми мають як переваги, так і недоліки. Перш за все, їх перевагою є гнучкість, оскільки вони складаються з певної кількості порівняно коротких курсів, які легко модернізувати. Постійне оновлення навчальних програм дає можливість навчати студентів на рівні останніх досягнень науки і техніки, слідувати вимогам ринку праці, а також враховувати світові тенденції розвитку вищої освіти. Позитивом елективних програм є також міждисциплінарний підхід у засвоєнні знань і проведенні досліджень. Основними недоліками цієї системи є слабка теоретична підготовка, фрагментарність отриманих студентами знань, надмірне слідування вимогам місцевого ринку праці. Навчальні предмети у вищих навчальних закладах США постійно модернізуються і вдосконалюються, а це заважає зберегти в достатньо коротких курсах відповідний теоретичний обсяг. У результаті фундаментальні знання втрачають свою значимість і актуальність. Водночас, швидке оновлення знань, інтеграція навчальних дисциплін та виникнення нових, створених на стику суміжних наукових галузей принципово змінили вимоги до сучасних фахівців. Раніше головне завдання вищої освіти полягало у підготовці фахівців, які вільно володіють основами дисципліни. Сьогодні – здатність генерувати нові ідеї, використовуючи отримані знання, стає важливішою, ніж

сукупність певних знань. В результаті в навчальних програмах зменшився обсяг теоретичних знань, збільшилася кількість інформації про останні досягнення науки і техніки, можливості їх практичного застосування.

На формування структури навчальних програм американських вищих навчальних закладів впливає низка факторів: політичні, в тому числі загальне соціально-економічне становище США, економічний статус певного штату, його загальна й освітня політика; корпоративні чинники, що визначаються замовленнями компаній, типом вищого навчального закладу, його традиціями, джерелами фінансування; суб'єктивні фактори, пов'язані з рівнем професорсько-викладацького складу, студентів, прагненням отримати акредитацію, зокрема на право присудження вчених ступенів. В той же час наявні загальні обмеження навчальних програм: відповідність правовим і загальнонауковим правилам, вимогам різних асоціацій і професійній акредитації, дотримання наступності в програмах різних ступенів освіти.

Елективна система навчальних програм визначає певні особливості організації навчального процесу, основою якого є кредитна система. Її суть полягає в оцінці часу, витраченого студентом на вивчення курсу. Ця оцінка базується на модульній концепції навчальної дисципліни, що передбачає розподіл змісту навчання на структурні елементи (модулі). Курсом вважається не тільки сукупність лекцій і семінарів, але й лабораторні заняття, самостійні дослідження, стажування, виконання домашніх завдань, реалізація індивідуальних і групових проектів та ін. Таким чином, основний акцент у понятті «курс» робиться на різноманітних видах «академічного досвіду», який здобуває студент.

Система кредитних годин постійно вдосконалюється з метою її пристосування до вимірювання результатів навчання, а не часу, витраченого на виконання навчальних завдань. Наприклад, студентам присвоюються кредити різних рівнів за один і той же навчальний курс в залежності від виду їх навчальної діяльності. Так, студент може отримати кілька кредитів за відвідування лекцій і складений іспит з навчального курсу. Але, якщо крім основної навчальної діяльності, студент виконує й громадські обов'язки або займається науковою роботою, то кількість присвоєних йому кредитів збільшується. Інший підхід базується на результатах навчання: для отримання відповідної кількості кредитних годин студенти мають оволодіти сукупністю встановлених ВНЗ професійних компетенцій.

Щодо розрахунку навантаження викладачів у кредитних годинах, то цікавою є американська система «вагових кредитних викладацьких одиниць», яка передбачає нарахування певної кількості кредитів за виконану роботу з урахуванням її складності. Наприклад, кожному навчальному курсу присвоюється коефіцієнт K , що набуває значення від 1 до 6. Проведення занять з гуманітарних наук – $K=1,3$, іноземних мов – $K=1,5$, природничих наук – $K=2$ і т.п. Якщо кількість студентів на лекції не перевищує 45 осіб (а це також є показником якості викладання), то $K=1$, в протилежному випадку – $K=2$. Таким чином, навчальному курсу нараховується певна кількість одиниць залежно від чисельності занять, які проводяться щотижнево; потім це число множить на

коефіцієнт К для визначення кількості «вагових кредитних викладацьких одиниць». Отже, представлена система враховує не тільки кількість проведених занять, але й складність дисципліни, яку читає викладач відповідно до галузі науки – (гуманітарна-природнична-суспільна) та кількість слухачів в аудиторії.

Тривалий час у вищій школі США, зокрема в університетах, перевага надавалася науково-дослідній роботі, проте впродовж останніх років вищим навчальним закладам вдалося досягти оптимального співвідношення між науково-дослідною і педагогічною діяльністю викладачів.

Актуальними для вищої школи США є питання академічної мобільності студентів. Мобільність (трансфер) розуміється як переміщення студентів з одного ВНЗ в інший і процес зарахування кредитів, які відображають освітній досвід студента. Якщо раніше переважала «вертикальна» мобільність, найчастіше з 2-річних коледжів в 4-річні, то зараз отримала поширення «горизонтальна» мобільність, тобто рух студентів з одного коледжу або університету в інший на тому ж освітньому рівні. Багато студентів одночасно вчать у двох і більше навчальних закладах. Для забезпечення такої можливості вищими навчальними закладами США використовується блочний трансфер кредитів (присвоєння блоку академічних кредитів студенту, який успішно завершив кілька навчальних курсів або отримав сертифікат чи диплом). Блочний трансфер використовується вже протягом кількох років у професійно-технічних школах США, а останнім часом – і для отримання академічних ступенів. В освітній практиці процес зарахування кредитів відбувається на основі розроблених моделей блочного трансферу («курс за курс», «наведення мостів» та ін.)

Трансформаційні процеси в системі вищої освіти зумовили інтенсивний розвиток інноваційних форм і методів навчання, зокрема лекції-дискусії, узагальнюючі лекції, випереджувальна самостійна робота, модульна система навчання, «аудиторні дослідження», моделювання ситуацій, відеометоди. Збільшується частка практичних занять, лабораторних робіт, самостійної роботи. Студент все більше сприймається не як слухач, а як активний учасник процесу пізнання.

В кінці ХХ століття в США актуалізується проблема доступності освіти. Виникають нетрадиційні ВНЗ формальної освіти, що сприяє навчанню без відриву або з частковим відривом від виробництва. Більшість «нетрадиційних» студентів зараховуються до коледжів з правом самостійного складання розкладу, включаючи не тільки навчання за системою «неповного навчального дня», але й заняття у вихідні дні та під час канікул. Найбільш поширеними структурами нетрадиційного типу є «університет без стін», «коопероване навчання», дистанційне навчання, екстернат та ін. Частина з них дає рівень вузівської, а інша – післядипломної освіти чи підвищення кваліфікації.

Аналіз наукової літератури дає можливість здійснити типологію інституційних перетворень у вищій школі США (перетворення 1-го і 2-го порядку, еволюційні і революційні, адаптивні й генеративні, активні і реактивні), а також виокремити існуючі моделі управління інституційними

перетвореннями (традиційна адміністративна, модель співучасті, кластерна, модель управління як відкрита система).

Упродовж останніх десятиліть відбуваються певні зміни у фінансуванні вищої школи США, яке є одним з найбільших у світі і має два джерела – приватний капітал і державний бюджет. Спочатку вища освіта отримувала фінансові засоби в основному від приватного капіталу, а державне фінансування було незначним. Тільки в кінці минулого століття обсяги державного фінансування стали перевищувати приватні. Незважаючи на те, що останнім часом державне фінансування вищої освіти трохи скоротилося, сьогодні спостерігається стабільна тенденція балансування між державними і ринковими пріоритетами. Фінансування вищої освіти США здійснюється за трьома основними напрямками : наукові дослідження, інституційна допомога і допомога студентам.

Трансформаційні процеси, які мали місце в системі вищої освіти США в кінці ХХ початку ХХІ століття, забезпечили певні якісні зрушення у вищій освіті. Проте підвищення якості освіти залишається пріоритетним завданням американської вищої школи і в сучасних умовах. Основними тенденціями підвищення якості вищої освіти є : посилення партнерських відносин вищих освітніх установ із соціальною інфраструктурою, промисловістю, громадська відкритість та орієнтація на зовнішні стандарти якості вищої освіти; створення у вищих навчальних закладах атмосфери, яка орієнтує студентів на постійне покращення якості освіти; забезпечення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вимогам до якості підготовки фахівців; орієнтація студентів на практичне застосування отриманих знань; врахування індивідуальних особливостей студентів.

Аналіз трансформаційних процесів у вищій школі США дає можливість виокремити основні напрями використання американського досвіду, які, на нашу думку, можуть збагатити теорію і практику підготовки вітчизняних фахівців і сприяти входженню вищої школи України в єдиний світовий освітній простір : 1) Зміни в структурі та системі управління вищими навчальними закладами (формування нових типів вищих освітніх закладів і форм навчання : дистанційних, віртуальних університетів, кооперованого навчання та ін.; зростання частки недержавних вищих навчальних закладів; вдосконалення організаційної структури і методів управління вищими навчальними закладами на основі поєднання державного, державно-громадського управління та самоврядування). 2) Інтеграція вищої освіти, науки і виробництва (стимулювання розвитку фундаментальних досліджень та інноваційної діяльності; залучення викладачів і студентів до науково-дослідної діяльності через формування системи дослідницьких університетів; поєднання навчально-наукової та виробничої діяльності, зближення її з дослідницькими проектами фірм, корпорацій; залучення співробітників цих організацій до участі у вузівських семінарах, конференціях, проектуванні навчальних планів і програм, використанні нових форм промислово-університетського співробітництва). 3) Запровадження системи варіативної підготовки фахівців (маркетингова орієнтація освіти, врахування потреб ринку праці; розробка і реалізація системи

елективного навчання; спеціалізація за принципом діяльності американської вищої школи «мейджор-майнор»; міждисциплінарна, інтегрована побудова програм). 4) Створення сучасної системи профорієнтації та профвідбору студентів. Цей напрям може бути реалізований через застосування політики «наближення» випускників шкіл до рівня вимог ВНЗ у формі знайомства з навчальними програмами ВНЗ, підготовчих курсів, консультацій, лекцій; зближення шкільної і вузівської програм, скорочення термінів навчання у ВНЗ або в школі за рахунок узгодженого викладання загальноосвітніх дисциплін, а також ранньої спеціалізації: «раннє зарахування» (Advanced Placement) зразу на II курс ВНЗ, або зарахування після 10, а не 12 класу школи (Early Admission to College); запровадження системи прогнозування майбутньої успішності абітурієнтів; функціонування служби профорієнтації в школах і ВНЗ; вдосконалення системи зарахування у ВНЗ, яка передбачає застосування не лише тестів множинного вибору, але й інших методик, які допускають демонстрацію знань у вільній, нестандартизованій формі та надають можливість прояву індивідуальних особливостей і творчого розвитку абітурієнтів. 5) Вдосконалення системи кредитних годин (застосування кредитних годин як універсальної одиниці виміру трудомісткості навчальної діяльності студентів ВНЗ; розрахунок навантаження викладачів; використання кредитів у процесі академічної мобільності викладачів і студентів). 6) Підвищення якості викладання у вищій школі (наукова, грантова робота викладачів, проведення різноманітних досліджень, використання їх результатів в процесі розробки і викладання дисциплін; розвиток творчих резервів особистості викладача вищої школи, забезпечення можливості наукової роботи; визнання високого соціального статусу викладача і відповідне фінансове забезпечення цього статусу; сприяння адміністрації науково-кар'єрному зростанню викладача вищої школи, створенню на кафедрах здорової конкурентної боротьби через вироблення єдиних вимог і критеріїв; використання зарубіжного досвіду підготовки фахівців у вітчизняній системі вищої професійної освіти, що передбачає готовність викладачів до міжкультурної взаємодії, співпрацю із зарубіжними вищими школами).

Узагальнення результатів дослідження дає можливість сформулювати такі **висновки** :

1. Сучасна система американської вищої освіти, на відміну від України, відзначається високим рівнем децентралізації. Федеральний уряд США не має права встановлювати загальнонаціональну систему освіти, визначати політику і навчальні програми для шкіл і вищих навчальних закладів. Рішення по цих питаннях приймаються на рівні влади штату чи округу. Роль федерального уряду в сфері освіти зводиться до загального керівництва. Розробку загальнонаціональної політики в сфері вищої освіти здійснює Міністерство освіти США. Воно інтегрує плани розвитку вищої освіти та економічного зростання. Керівництво ВНЗ здійснюється Департаментами освіти штатів.

Вищі навчальні заклади США розрізняються за акредитаційним статусом (акредитовані і неакредитовані), формою власності (державні і приватні), рівнем навчання (дворічні і чотирирічні) та ін. Акредитовані й неакредитовані

навчальні заклади суттєво вирізняються за своєю роллю в системі освіти. Вони можуть бути як державними, так і приватними, чотирирічними і дворічними.

В системі вищої освіти США існують три основні типи навчальних закладів: університети, коледжі та спеціалізовані інститути. Університети є ядром вищої школи США і презентують американську систему вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Особливе місце у вищій школі США належить дослідницьким університетам, які виконують три основні функції: здійснюють професійну підготовку фахівців, проводять наукові дослідження і впроваджують їх результати в практику. Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра і поділяються на три види: магістерські, старші (або чотирирічні) і молодші (або дворічні коледжі). Спеціалізовані інститути здійснюють професійну підготовку фахівців конкретної галузі на рівні початкової і середньої професійної освіти.

2. Період кінця XX – початку XXI століття вважається особливо значимим у розвитку освіти США, оскільки саме в цей час освіта стає одним із пріоритетних напрямів державної політики, в системі освіти відбуваються суттєві трансформаційні процеси. Для вдосконалення системи вищої освіти прийнято низку законодавчих актів і державних програм, які стосуються нових видів фінансової допомоги (гранти додаткових можливостей для студентів із малозабезпечених сімей, збільшення суми грантів Пелла, реформа студентських позик та ін.), підготовки абітурієнтів до вступу у ВНЗ, дистанційної освіти, питань навчання етнічних меншин, гендерної рівності, академічної мобільності студентів. Посилюється увага держави до питання наближення вищої школи до ринку праці, зміцнення її зв'язку з промисловістю, що виявляється у створенні навчально-науково-промислових об'єднань, так званих “парків”, “технополісів”, які поєднують завдання підготовки фахівців, здійснення наукових досліджень і запровадження їх результатів у промислове виробництво в найбільш наукоємних галузях.

3. В США запроваджено елективну систему формування навчальних програм, яка неодноразово зазнавала трансформації, проте і сьогодні є елективно-детермінованою і називається системою керованої і контрольованої факультативності. Ця система дає можливість студентам самостійно обирати дисципліни для вивчення. Елективна система навчальних програм визначає певні особливості організації навчального процесу, основою якого є кредитна система. Її суть полягає в оцінці часу, витраченого студентом на вивчення курсу. Ця оцінка базується на модульній концепції навчальної дисципліни, що передбачає розподіл змісту навчання на структурні елементи (модулі). Основний акцент у понятті «курс» робиться на різноманітних видах «академічного досвіду», який здобуває студент. Система кредитних годин постійно вдосконалюється з метою її пристосування до вимірювання результатів навчання, а не тільки часу, витраченого на виконання навчальних завдань.

4. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти зумовили інтенсивний розвиток інноваційних форм і методів навчання (лекції-дискусії, узагальнюючі

лекції, випереджувальна самостійна робота, модульна система навчання, «аудиторні дослідження», «кейс-метод», відео методи). Збільшується частка практичних занять, лабораторних робіт, самостійної роботи студентів. Актуалізується проблема доступності освіти, що зумовлює виникнення нетрадиційних ВНЗ формальної освіти, які забезпечують можливість навчатися без відриву або з частковим відривом від виробництва. Більшість «нетрадиційних» студентів зараховуються до коледжів з правом самостійного складання розкладу, включаючи не тільки навчання за системою «неповного навчального дня», але й заняття у вихідні дні та під час канікул. Найбільш поширеними структурами нетрадиційного типу є «університет без стін», «коопероване навчання», дистанційне навчання, екстернат та ін. Частина з них дає рівень вищої освіти, а інші – післядипломної освіти чи підвищення кваліфікації.

5. На основі аналізу наукової літератури здійснено типологію інституційних перетворень у вищій школі США (перетворення 1-го і 2-го порядку, еволюційні і революційні, адаптивні й генеративні, активні і реактивні) і виокремлено існуючі моделі управління інституційними перетвореннями (традиційна адміністративна, модель співучасті, кластерна, модель управління як відкрита система).

6. Трансформаційні процеси, які відбуваються в системі вищої освіти США впродовж останніх десятиліть, забезпечили певні якісні зрушення, проте підвищення якості освіти залишається пріоритетним завданням американської вищої школи. Основними тенденціями підвищення якості вищої освіти сьогодні є: посилення партнерських відносин вищих освітніх установ із соціальною інфраструктурою, промисловістю, громадська відкритість та орієнтація на зовнішні стандарти якості вищої освіти; створення у вищих навчальних закладах атмосфери, яка орієнтує студентів на постійне покращення якості освіти; забезпечення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вимогам до якості підготовки фахівців; орієнтація студентів на практичне застосування отриманих знань; врахування індивідуальних особливостей студентів у процесі навчання.

7. Обґрунтовано основні напрями творчого використання досвіду США в освітньому просторі України (зміни в структурі та системі управління ВНЗ; інтеграція освіти, науки і виробництва; запровадження системи варіативної підготовки фахівців; створення сучасної системи профорієнтації та профвідбору студентів, що, зокрема, передбачає функціонування в кожному ВНЗ соціально-психологічної служби; вдосконалення кредитно-модульної системи та академічної мобільності студентів; підвищення якості викладання; належна фінансова підтримка викладачів і студентів).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують питання вдосконалення системи кредитних одиниць, елективних навчальних програм, академічної мобільності студентів, функціонування дослідницьких університетів, використання інноваційних методів і форм навчання.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Стойка О.Я. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти США: [монографія] / О.Я. Стойка, І.В. Козубовська. – Ужгород : УжНУ, 2014. – 228с.
2. Стойка О.Я. Організація та функціонування системи вищої освіти США / О.Я. Стойка, І.В. Козубовська // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2012. – Вип.24 – С.170 – 172.
3. Стойка О.Я. Державна політика США у сфері вищої освіти (друга половина ХХ століття) / О.Я. Стойка // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – 2012. – №19 (254) – С.234 – 241.
4. Стойка О.Я. Державні і недержавні вищі навчальні заклади в системі освіти США / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2012. – Вип.25 – С.196 – 198.
5. Стойка О.Я. Особливості підготовки фахівців у системі дистанційної освіти США / О.Я. Стойка, І.В. Козубовська // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2012. – №34 (247) – С.46-49.
6. Стойка О.Я. Особливості навчальних програм у вищій школі США / О.Я. Стойка // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013. – Вип.26 – С.207 – 209.
7. Стойка О.Я. Деякі особливості розвитку системи вищої освіти в США і підготовки фахівців / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013. – Вип.27 – С.199– 201.
8. Стойка О.Я. Деякі особливості організації навчального процесу у вищих навчальних закладах США / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013 – Вип.28 – С.159 – 161.
9. Стойка О.Я. Фінансова підтримка вищої освіти в США / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013 – Вип.29 – С.190 – 193.
10. Стойка О.Я. Мониторинг в системе высшего образования США / О.Я. Стойка // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: журнал научных публикаций. – Москва, 2013. – №08(55) – С.333 – 336.
11. Стойка О.Я. Управління інституційними перетвореннями у вищій школі США / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2014 – Вип.31 – С.174 – 176.
12. Стойка О.Я. До питання про можливості використання досвіду США з підвищення якості вищої освіти в Україні / О.Я. Стойка // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2014 – Вип.32 – С.186 – 189.
13. Стойка О.Я. Управління процесом академічної мобільності студентів в США / О.Я. Стойка // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2014. – №13 (306) – С.97 – 101.

Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Стойка О.Я. Особливості функціонування соціально-психологічної служби у вищій школі США / О.Я. Стойка // Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи і підготовки фахівців : розвиток волонтерського руху в Україні та за рубежом» (Ужгород, 21 вересня 2012 р.). / За ред. І.В.Козубовської. – Ужгород : УжНУ, 2012. – С.81–82.

15. Стойка О.Я. Досвід залучення молоді до волонтерської діяльності в навчальних закладах США / О.Я. Стойка, Л.Ю.Сідун // Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи : волонтерство як важливий ресурс соціальної роботи» (Ужгород, 27 вересня 2013 р.) / За ред. І.В.Козубовської. – Ужгород : УжНУ, 2013. – С.105 – 106.

16. Стойка О.Я. Особливості професійної підготовки фахівців у приватних вищих навчальних закладах США / О.Я.Стойка // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців»(Хмельницький, 25–26 квітня 2013 р) / За ред. Є.М.Потапчук. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – С. 192– 193.

17. Стойка О.Я. Діяльність соціально-психологічної служби вищих навчальних закладів США у збереженні здоров'я студентської молоді / О.Я.Стойка // Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи : соціальна робота і здоровий спосіб життя» (Ужгород, 19 вересня, 2014 р.). / За ред. І.В.Козубовської. – Ужгород: УжНУ, 2014. – С.81 – 82.

18. Стойка О.Я. Соціально-правовий захист національних меншин в системі вищої освіти США / О.Я. Стойка // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна підготовка студентів соціально-педагогічної сфери – освітня складова суспільного розвитку» (Київ, 1 квітня 2014 р.) / За ред. І.М.Ковчиної. – Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – С.69 – 70.

19. Стойка О.Я. Психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців у США / О.Я.Стойка // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії і практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 24–25 квітня, 2014 р.) / За ред. Є.М.Потапчук. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – С.119 – 121.

20. Стойка О.Я. Проблеми полікультурної освіти в США / О.Я.Стойка // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного суспільства у фокусі соціології» (Київ, 19 березня 2014 р.) . – Київ : Національний авіаційний університет, 2014. – С.64 – 66.

21. Стойка О.Я. Особенности деятельности социально-психологической службы в высших учебных заведениях Украины и за рубежом / О.Я.Стойка // Материалы научно-практической конференции «Инновации в современном

образования : опыт и перспективы» (Минск, 30 октября 2014 г.). – Могилёв : Могилёвский государственный институт развития образования, 2014. – С.3 – 6.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати.

22.Стойка О.Я. Сучасні тенденції підвищення якості вищої освіти в США : [методичні рекомендації] / О.Я.Стойка. – Ужгород, УжНУ, 2014. – 27 с.

23.Стойка О.Я. Система кредитних одиниць в освітній практиці США : [методичні рекомендації] / О.Я. Стойка. – Ужгород : УжНУ. 2014. – 24 с.

АНОТАЦІЇ

Стойка О.Я. Трансформаційні процеси у вищій школі США. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, МОН України. – Тернопіль, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню особливостей трансформаційних процесів, які відбуваються у вищій школі США впродовж останніх десятиліть і стосуються нових видів фінансової допомоги (гранти додаткових можливостей для студентів із малозабезпечених сімей, збільшення суми грантів Пелла, реформа студентських позик та ін.), підготовки абітурієнтів до вступу у вищі навчальні заклади, вдосконалення дистанційної освіти, питань навчання етнічних меншин, гендерної рівності, академічної мобільності студентів, наближення вищої школи до ринку праці, зміцнення її зв'язку з промисловістю, розширення доступності освіти, вдосконалення кредитно-модульної системи та елективної системи формування навчальних програм.

Здійснено типологію інституційних перетворень у вищій школі США та існуючих моделей управління перетвореннями. Обґрунтовано основні напрями творчого використання досвіду США в освітньому просторі України.

Ключові слова: професійна підготовка, вища школа США, трансформаційні процеси, елективна система навчальних програм, кредитно-модульна система навчання.

Стойка О.Я. Трансформационные процессы в высшей школе США. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, МОН Украины. – Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена исследованию особенностей трансформационных процессов, которые происходят в высшей школе США в течение последних десятилетий и касаются новых видов финансовой помощи студентам (гранты

дополнительных возможностей для студентов из малообеспеченных семей, увеличение суммы грантов Пелла, реформа студенческих ссуд и др.), подготовки студентов к поступлению в вуз, дистанционного образования, вопросов обучения этнических меньшинств, гендерного равенства, академической мобильности студентов, укрепления связей высшей школы с производством и рынком труда, расширения доступности образования, совершенствования кредитно-модульной системы и элективной системы формирования учебных программ.

Осуществлена типология институциональных преобразований в высшей школе США и существующих моделей управления преобразованиями. Обоснованы основные направления творческого использования опыта США в образовательном пространстве Украины.

Ключевые слова : профессиональная подготовка, высшая школа США, трансформационные процессы, элективная система учебных программ, кредитно-модульная система обучения.

O. Stoyka. Transformation processes in the high school of the USA. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education. - Ternopil National Pedagogical University by V.Hnatiuk, Ministry of Education of Ukraine. - Ternopil, 2015.

This research focuses on peculiarities of transformation processes taking place in higher education of the United States in recent decades. It was established that the current American system of higher education is characterized by the high level of decentralization unlike higher education in Ukraine. The US Federal Government has no right to establish a national education system, define policies and curriculum for schools and universities. The decisions on these matters are taken at the state or district government. The role of the federal government in education is reduced to general management. The development of a national policy on higher education provides the US Department of Education. It integrates the development plans of higher education and economic growth. The universities are guided by the states Departments of Education.

Higher education institutions vary in the US accreditation status (accredited and non-accredited), ownership (public and private), education level (two-year and four-year) and others. Accredited and non-accredited schools differ much by their roles in the education system. They can be both public and private, four-year and two-year.

In the US higher education system there are three main types of institutions: universities, colleges and specialized institutions. Universities are the core of the US high school and represent American system of higher education at the international education market. The US research universities take special place in higher education system and perform three basic functions: exercise training professionals conducting research and implementing the results in practice.

The period from the second half of the XX - XXI century is considered particularly significant in the development of the US education, because at this time

education undergoes substantial transformation processes and becomes a priority direction of national policy. To improve the system of higher education there were adopted a number of laws and government programs concerning new types of financial aid (grants of additional opportunities for students from low-income families, increasing the amount of Pell grants, student loan reforms, etc...) prepare students for admission to university, distance education, education for ethnic minorities, academic mobility of students. The attention was increased to the issue of the state approximation of high school to the labor market, strengthening its relationship with industry.

At the end of the nineteenth century American universities have started to introduce elective system of curricula. Since then it has repeatedly been subject of transformation and has been elective- determined system which is called managed and controlled optional system. This system allows students to choose subjects for study.

Elective curriculum system identifies certain characteristics of the educational process based on a credit system. Its essence is to assess the time spent by students on the study course. This estimation is based on a modular concept of a studied discipline, which involves the distribution of learning content on the structural elements (modules).

In the thesis the typology of institutional reforms in the US higher education (the conversion of 1st and 2nd order, evolutionary and revolutionary, adaptive and generative, active and reactive transformations) and singled out the existing institutional management model transformations (traditional administrative model, complicity model, cluster model, the model of management as an open system).

The main directions of the creative use of the US experience in the educational environment of Ukraine (changes in the structure and management system of higher education, integration of education, science and industry; introduction of variable training; a modern system of career counseling of students, improving credit-modular system and academic mobility of students, improving the quality of teaching) have been singled out.

Key words: professional training, the US high school, transformation processes, elective system of curriculum, credit-module system of education.